

EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE ARETUSPROGRAMM

• Õiguslikud alused

Õiguslikud alused eesti raskeveo tõugu hobuste (tõumärk ER) aretusprogrammi (edaspidi Programmi) jaoks on:

Euroopa Liidu õigusaktid: 92/353/EMÜ, 92/354/EMÜ, 96/78/EÜ, (EL) 2015/262, 96/79/EÜ, 92/216/EMÜ, 90/428/EMÜ, 2010/256/EL, 2010/471/EL.

Eesti Vabariigi Põllumajandusloomade aretuse seadus (06.11.2002; RT I 2002, 96, 566) ja sellega seonduvad õigusaktid.

• Aretuse eesmärk

Aretusprogramm on koostatud alates 2011. aastast kehtinud aretusprogrammi jätkuna, pikendades seda kuni 2022. aastani ja lisades eriprogrammi aastateks 2018 kuni 2022. Selle programmi lahutamatuks osaks on eesti raskeveo tõugu hobuste säilitusprogramm.

Aretusprogrammi eesmärgiks on tagada eesti raskeveo tõu genofondi säilitamine ning aretustöö tulemusena mitmekülgse kasutusotstarbega tööhobuse saamine, kes vastaks kohalikele tingimustele ja majanduslikele vajadustele.

Aastaks 2022 on eesmärk:

- suurendada eesti raskeveo tõugu hobuste populatsiooni arvukust ja laiendada selle levikut Eestis ja lähiriikides;
- suurendada aretajate teadlikkust paaridevaliku otsuste langetamisel.

• Aretusmeetodid

Eesti raskeveo tõu hobuste aretusprogramm haarab kõiki abinõusid, mis on vajalikud eesti raskeveo tõugu hobuste genofondi säilitamiseks ja aretuseks.

Eesti raskeveo tõugu hobuste aretuses kasutatakse puhasaretust, kuid on lubatud kasutada ka **ühekordset** ristamist genofondi rikastamiseks ja sugulusaretuse ohu vältimiseks. Teist tõugu põllumajanduslooma aretusmaterjali kasutatakse ainult konkreetse eriprogrammi alusel. Täpsemalt kirjeldab seda käesoleva dokumendi punkt 11.2 „Eriprogramm aastateks 2018-2022“.

• Aretusedu saavutamise abinõud

Programmi eesmärkide saavutamiseks kasutatakse puhasaretust. Olulised on nii liin- kui ka perekondaretus, ühtlik ja mitteühtlik paaride valik. Lubatud on mõõdukas sugulusaretus.

Oluliseks infoks aretajatele on hobuste hindamise andmed. Täpsemad kriteeriumid hobuste hindamise kohta on toodud aretusprogrammi osas „Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord“.

Eesti raskeveo tõu hobuste tõuraamatut peetakse elektrooniliselt, algdokumente säilitatakse Eesti Hobusekasvatajate Seltsi (EHS) kontoris. Andmete kogumisel, kasutamisel ja säilitamisel lähtub EHS kehtivast seadusandlusest.

Tõuraamatu pidajana ja jõudluskontrolli läbiviijana on EHS avaliku teenuse pakkuja. Hobuste põlvnemise ja jõudluskontrolli tulemused avalikustab EHS paber kandjal või digitaalselt (aastaraamat, koduleht jm). Juurdepääs hobuste andmetele on tagatud EHSi kontoris või edastatakse kirjalikult teabenõude alusel.

• **Aretusprogrammi täitmiseks vajalik loomade arv**

Aretusprogrammist võtavad osa kõik hobused, kes on kantud tõuraamatusse ja nende järglased. Eesti raskeveo hobuste populatsioonis oli 01.01.2010 seisuga 250 hobust, 01.01.2016 oli tõuraamatus 348 eesti raskeveo tõugu hobust. 01.01.2018 oli tõuraamatus 382 eesti raskeveo tõugu hobust, neist märasid 227 (sh. kolmeaastaseid ja vanemaid märasid 173), tække 75 ja ruunasid 83. Tunnustatud tække oli 01.01.2018 seisuga 14.

Eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatu andmeid säilitatakse elektrooniliselt. Kõigi hetkel karjasolevate eesti raskeveo tõugu hobuste andmed on kantud hobuslaste registrisse PRIAs.

• **Aretusprogrammiga seonduvad nõutavad protseduurireeglid**

Aretusprogrammi osadena esitame järgmised protseduurireeglid:

- Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord
- Aretuslooma põlvnemise registreerimise ning põlvnemise õigsuse kontrollimise kord
- Aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise kord
- Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord
- Emaslooma seemendusandmete registreerimise kord
- Põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise kord
- Seemendamise koolitusprogrammid ning seemendaja tunnistuse saamise nõuded ja tunnistuse väljastamise kord.

• **Tõu iseloomustus**

Eesti raskeveohobune on aretatud kohaliku hobuse baasil vältava ristamise teel ardenni tõugu täkkudega. Põhjalikum ülevaade eesti raskeveo tõu hobuste aretuse ajaloost on toodud eesti raskeveo tõu hobuste säilitusprogrammis.

Eesti raskeveohobune on tugeva konstitutsiooniga, tüse, hästi arenenud lihaste ja tugeva luustikuga külmavereline hobune. Tõuhobustel peavad olema programmi eesmärkidele vastavad jõudlusnäitajad.

Programmis osalevate hobuste põlvnemise aluseks on võetud eesti raskeveo tõu hobuste esimesse tõuraamatusse (Eesti Ardennihobuste tõuraamat) kantud hobused ja nende järglased. Sihikindla aretusega ja põlvnemisega ühistest vanematest saavutatakse põlvnemise ühtsus. Tõu konstantsus säilitatakse valikuga ja paaride valikuga.

Sugulastõud on rootsi ardenn, belgia ardenn, nõukogude raskeveohobune ja leedu raskeveohobune.

Põhilised kasutusala: talu- ja metsatööl, laialdane kasutus turismis, mitmekülgne kasutus rakendihobusena jm.

• Genealoogilised liinid

Sugutäkkud kuuluvad nelja genealoogilisse liini rootsi ardenni täkkudest:

- 1) Evido 1340 A
- 2) Karat 571 A
- 3) Neptun ov Ärsta 77A
- 4) Vallin 197 A

Lisaks on kasutatud piiratud ulatuses vladimiri raskeveo tõugu tätku Vezdehod 2182 ER ja schleswigi külmaverelist tõugu tätku Herold 2170 ER.

Tunnustatud sugutäkkude nimekirjad on avaldatud EHS-i kodulehel www.ehs.ee ja eesti raskeveohobuse kasvatajate haruseltsi kodulehel www.eestiraskeveohobune.ee.

• Genealoogilised märaperekonnad

Aretus märaperekondade kaudu omas suuremat tähtsust 1950...1990 aastatel. Käesoleval etapil, piiratud märade arvu juures, tuleb igasse genotüüpi suhtuda võrdväärse tähelepanuga.

• Tõu omadused

Tõu omadusi väljendatakse soovitud ja mittesoovitud omaduste koondina. Eraldi vaadeldakse hobuse tüüpi, kehaehitust ja liikumisi ehk allüüre.

Eesti raskeveo tõugu hobusel peavad väljenduma:

- silmapaistvalt hea, proportsionaalne ja suurejooneline külmaverelise hobuse tüüp, kusjuures on ilmekalt välja kujunenud sugupoolte tunnused (täku ja mära tüüp);
- tihe ja tugev konstitutsioon;
- hea ainevahetus;
- vastupidavus ja töövõime.

Soovitud on väga hea iseloomu, tasakaaluka temperamendi ja väga heade liikumistega hobune.

Soovitud mõõtmed:

- täkkudel turjakõrgus 161...171 cm ning kämbla ümbermõõt 23...26 cm;
- märadel turjakõrgus 158 ... 168 cm ning kämbla ümbermõõt 22... 25 cm.

10.1. Tüüp: Tüüp väljendab hobuse vastavust Programmis kehtestatud nõuetele. Sughobustel peavad olema selged sootunnused.

10.2. Kehaehitus: Erinevatel kehaosadel on soovitavad ja mittesoovitavad tundemärgid.

Pea

Soovitav: proportsionaalne, laia otsmikuga, sirge profiiliga, väljenduslike, sõbralike silmade, keskmise suurusega kõrvadega ja laia lõuapärade vahega.

Mittesoovitav: ilmetu, suur, kumera profiiliga pea, väike ning tuim silm, sõrasilm ning kitsas lõuapärade vahe

Kael

Soovitav: keskmise pikkusega, hästi arenenud lihastega, tiheda lakaga kael

Mittesoovitav: lühike, halva lihastusega, madala asetusega kael

Turi

Soovitav: keskmise pikkuse ja kõrgusega turi

Mittesoovitav: lühike ja madal turi

Piht

Soovitav: keskmise pikkusega, hästi lihaseline ja seljale ulatuv. Keskmise pikkusega abaluu ja õlavars

Mittesoovitav: lühikesed abaluu ja õlavars

Rind

Soovitav: sügav, lai, kumera roidekaarega

Mittesoovitav: mittesügav, kitsas, lameda roidekaarega

Keha

Soovitav: ristkülikukujuline, hästi ühendatud hobuse ees-, kesk- ja tagaosa. Selg sirge ja keskmise pikkusega, lihaseline, nimme lühike, laudjas renjas, keskmise pikkusega, lai ja lihaseline

Mittesoovitav: väga lühike või väga pikk keha; nõrk, nõgus või kumer nimme; laudjas tugevalt luipu, nõrga lihastusega

Jäsemed

Soovitav: tugevad, hästi arenenud liigestega, keskmise pikkusega sõrgatsitega; keskmine jalapikkus ja tiheda kabjarvega kabjad

Mittesoovitavad: nõrkade liigestega jalad; esijalgade eetsi- ja taatsirandmelisus; nõõritud kämmal, lühike, püstine või pehme sõrgats; lame või pehme kabjarvega kabi, sirge või saabeljas tagajalg, rangjalgne või kooskandne seis.

10.3. Värvus: Soovitud on raudjad ja kõrvid hobused, soovitavalt ilma suuremate märgisteta peal, jalgadel ja kerel.

Mittesoovitav: kirjud hobused, suured valged märgised peal ja jalgadel, kehal esinevad valged märgised.

10.4. Liikumised ehk allüürid

Eesti raskeveohobuse samm ja traav peavad olema hoogsad ja avarad, vähemalt keskmise pikkusega, jäsemete liikumissuund otse ja ettepoole suunatud.

Mittesoovitav: lühikesed, seotud, madalad, korrapäratud, riivlevad liikumised.

10.5. Seesmised omadused

Tervis

Eesti raskeveohobune peab olema tugeva terviseiga, hea sigivusega, hea söödakasutusega ja pärilike vigadeta. Kasutusiga peab olema pikk.

Jõudlus ja iseloom

Soovitav: mitmekülgeid kasutuseeldusi omav, hästi vastupidav, hea veotahtega hobune. Hobune peab olema sõbralik, samaaegselt tasakaaluka temperamendiga, julge, hästi juhitud ja kergelt alluv.

Mittesoovitavad on tõrksad, närvilised ja tigidad hobused.

11. Eriprogramm

- Varem rakendatud eriprogrammid eesti raskeveohobuste tõus

Aastatel 1993 - 2005 on eesti raskeveo tõus rakendatud kahte eriprogrammi:

- Herold 2170 ER schleswigi külmavereline – kasutus tõus 1993 - 2005.

Täkust HEROLD 2170ER sündis 8 varssa, kellest aretuses on kasutatud kolme – märad HARA 6233ER ja HELLUS 6298ER ning tunnustatud sugutäkk HOSPADIN 2177ER. Laiemat kasutust on leidnud täkk HOSPADIN 2177ER koos oma pojaga HÄROLD 2181ER. 2010. aasta seisuga oli täku järglaskonnas registreeritud 48 hobust. 2018. aasta seisuga ulatub täkk Heroldi järglaskond neljanda põlvkonnani (k.a.).

- Veздеhod 2182 ER vladimiri raskeveohobune – kasutus tõus 2005 – 2007.

Täkust VEZDEHOD 2128ER sündis kokku 35 varssa. Aretuses on kasutatud 14 mära ja kahte täkku – VALLER 2188ER ja tunnustatud sugutäkk VAPPER (VEZDEER) 2191ER. 2010. aasta seisuga oli täku VEZDEHOD teises järglastepõlvkonnas registreeritud 40 hobust. 2017. aasta seisuga on täkk Veздеhodi järglaskond ulatunud neljanda põlvkonnani, kokku 135 hobust (sh karjas ja väljaläinud hobused).

- Eriprogramm aastateks 2018- 2022

Käesoleva aretusprogrammi raames on lubatud eesti raskeveo tõu aretuses kasutada ühekordseks ristamiseks rootsi ardenni tõugu hobuseid, kes on eesti raskeveohobuste algkomponendiks aretuses. Eriprogrammi eesmärgiks on tõu genofondi rikastamine ja sugulusaretuse vältimine.

Eesti raskeveohobuste tõus viimastel aastatel enam esinenud puudused: konstitutsiooni nõrkus, jalgade ehitus, kämbla ja turjakõrguse mõõtmete vähenemine, ebasoovitavate proportsioonide ilmumine jm.

Eriprogrammi tähtaeg: eriprogrammi rakendatakse aastatel 2018-2022.

Eriprogrammi rakenduse ja edasise kasutuse koondanalüüs tehakse 2022. aasta lõpul. Enne seda tehakse iga kalendriaasta lõpu seisuga vahekokkuvõtted.

Vahekokkuvõtete ja koondanalüüsi eesmärk on esitada eriprogrammi raames toimunud aretustegevuse arvestus, anda selle raames sündinud järglastele hinnang nende jõudluskontrolli tulemuste alusel ning teha otsused aretusprogrammi edasiseks suunamiseks aastateks 2022-2030. Oluline on tagada maksimaalselt tasakaalukad ja jätkusuutlikud aretusotsused, kuna eesti raskeveohobuse populatsioon on praeguseks kriitilises seisus ja iga varsa sünd on väärtuslik panus tõu genofondi.

Kuni 10% populatsiooni üldarvust loetakse sissetoodava genofondi mahuks, mis võimaldab säilitada olemasoleva populatsiooni iseloomulikud omadused.

Sellest lähtudes on perioodil 2018-2022 lubatud tunnustada rootsi ardenni tõugu täkke ja märasid suguliseks kasutuseks kuni 10 % täkkude ja märade vastavatest üldarvudest seisuga 01.01.2017. Märasid oli 01.01.2017 tõuraamatus 227 ja täkke 75. Eriprogrammi perioodi 2018-2022 jooksul on lubatud sugulisse kasutusse võtta kokku 30 rootsi ardenni tõugu hobust, vastavalt 22 mära ja 8 täkku.

11.2.1. Rootsi ardenni tõugu täku tunnustamine eriprogrammis osalemiseks

Eriprogrammis võib osaleda rootsi ardenni tõugu täkuga, kes on tunnustatud tõu- ja hindamiskomisjoni poolt. Rootsi ardenni tõugu täku tunnustamine toimub vastavalt käesoleva programmi *Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnustamise korrale*. Täku tunnustamisel kantakse täkk peatõuraamatu osasse (vastavalt EK 96/78/EÜ art 1 lg 2).

11.2.2. Rootsi ardenni tõugu mära tunnustamine aretuseks sobivaks ja kaasamine eriprogrammi

Eriprogrammis osaleva hobuse valikul soovitame aretajal teha koostööd tõu- ja hindamiskomisjoniga, kes annab omapoolse soovitusel, tunnistades konkreetse mära aretuseks sobivaks.

Eriprogrammis võib osaleda rootsi ardenni tõugu märaga, kes on hinnatud vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele ja saanud hinnatavate tunnuste osas vähemalt „7“ punkti ning tunnustatud aretuseks sobivaks tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega. Peale hindamist ja aretuseks sobivaks tunnustamist võib rootsi ardenni mära registreerida tõuraamatu põhiosasse. Sugulise kasutuse registreerimisel kantakse mära peatõuraamatusse ja talle antakse tõuraamatu number.

Rootsi ardenni määrade kasutusel on olnud määrav osa eesti raskeveo tõu kujunemisel. Väga hea aretusmära mõju tõu säilitamisele võib olla suur. Rootsi ardenni määrade kaasamine eriprogrammi võimaldab saada järglasi eesti raskeveo täkkudega, kelle kasutus oleks muidu piiratud.

11.2.3. Piirangud aretuses kasutamisel

Iga konkreetse eriprogrammi kaasatud ardenni tõugu täku jaoks valitakse esmasse paaritusplaani kuni 14 eesti raskeveo tõugu mära kalendriaasta kohta. Vastav määrade nimekiri koostatakse määrade omanike sellesisuliste kirjalike avalduste alusel EHS eesti raskeveohobuse kasvatajate haruseltsi tõukomisjoni ja juhatuse ühise otsusega.

Kuna praeguses olukorras on populatsioon arvukuselt väljasuremisohus ja üks oluline eesmärk on saada tõus rohkem kvaliteetseid järeltulijaid, siis varssade üldarvu ei piirata.

TÕURAAMATU PIDAMISE KORD JA TÕURAAMATUSSE KANDMISE ALUSED

Seadusandlik alus tõuraamatu pidamise korrale ja hobuste tõuraamatusse kandmise alustele on toodud aretusprogrammi üldosas.

Mõisted

Tõuraamat – andmekogu, kuhu kantakse hobuse põlvnemise andmed, aretaja ja omaniku andmed ning hobuse geneetilise väärtuse hindamise ja jõudluskontrolli tulemused koos järglaste nimetamisega.

Eesti raskeveo tõugu hobune – hobune, kelle ema ja isa on eesti raskeveo tõugu hobused, või üks vanematest on kasutusele võetud tõule heakskiidetud eriprogrammiga.

Tõuraamatus registreerimine – eesti raskeveo tõugu hobuse järglase arvelevõtmine tõuraamatus talle passi väljastamiseks.

Tõuraamatusse kandmine – mära või täku sugulise kasutuse või aretuseks sobivaks tunnustamise registreerimine koos tõuraamatu numbri andmisega. Sugulisse kasutusse võetud

mära või täku tõuraamatusse kandmine toimub soovitatavalt hiljemalt järglasele passi väljastamise ajaks. Tunnustatud täku kande laseb täku omanik kanda täku passi, saates täku passi EHS-i. Tõuraamatusse kantakse täkk, kellel on tehtud põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis.

Tõuraamatu number – hobusele antav järjekorra number tõuraamatus. Number antakse eraldi täkkudele ja märadele.

Üldine

Eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatut (edaspidi “tõuraamat”) peab Eesti Hobusekasvatajate Selts (edaspidi EHS), kes vastutab sissekannete eest. Tõuraamatu kandeid tehakse ja algdokumente säilitatakse EHSi kontoris.

Tõuraamatusse kantavad andmed

Tõuraamatus peavad olema iga hobuse kohta järgmised andmed:

- aretaja ja omaniku nimi ning aadress;
- hobuse sünniaeg, sugu, värvus ja märgised
- hobusele paigaldatud kiibi kood
- hobuse identifitseerija ja kiibiga märgistaja nimi (nimed kui need on erinevad isikud);
- individuaalnumber (UELN number)
- vähemalt neli esivanemate põlvkonda;
- tõuraamatusse kandmised ja kannete muutused;
- väljamineku kuupäev ja põhjus;
- teadaolevad jõudluskontrolli tulemused ja võimalusel aretusväärtsus;
- tõuaretusalane näitus ja toimumisaeg;
- tema järglaskond;
- geneetilise ekspertiisi akti number.

Sugulises kasutuses olevatel täkkudel on põlvnemisandmete kontroll kohustuslik. Peale programmi muudatuste kinnitamist 2017. aastal on varsa põlvnemisandmete õigsuse kontroll kohustuslik. Soovitame põlvnemisandmeid tõendava geneetilise ekspertiisi lasta teha Eesti Maaülikooli laboris enne passi väljastamist.

1. Vajalikud dokumendid tõuraamatusse kandmisel

1.1 Paaritustunnistus (LISA 1)

Paaritustunnistuse registreeritud vormi väljastab täku pidajale EHS. Täku valdaja täidab ja allkirjastab paaritustunnistuse peale teostatud paaritust.

Paaritatud mära omanik saab täku valdajalt paaritustunnistuse esimese lehe, mille ta hoiab alles kui tõendust toimunud paarituse kohta. Mära müügi korral antakse paaritustunnistus edasi mära ostjale.

Täku valdaja on kohustatud pidama paaritusnimekirja (LISA 3), kus ta fikseerib toimunud paaritused.

Täku valdaja peab saatma paaritustunnistuse teise lehe ning paaritusnimekirja EHS-i kontoris enne 31.detsembrit.

Paaritustunnistusel peab olema toodud:

- mära nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number
- täku nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number
- paaritusajad
- võimaluse korral tiinuse kontrolli kuupäev ja tulemus
- mära omaniku nimi ja aadress
- toimunud paaritust/seemendust kinnitava isiku nimi ja allkiri

1.2 Varsa sünnitunnistus (LISA 1)

Varsa sünnitunnistus on mära paaritustunnistuse blanketil, kuid võib kasutada ka muud vormi, kui seal on kajastatud kõik nõutavad andmed. Mära omanik täidab varsa sünnitunnistuse, allkirjastab ning saadab selle EHSi kontorisse 30 päeva jooksul peale mära varssumist.

Varsa sünnitunnistusel peab olema toodud:

- varsa ema nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- andmeid tiinuse katkemise või surnultsünni jm sündmuste kohta.

Varsa sünnitunnistus saadetakse EHS-i kontorisse samuti kui mära ei tiinestunud või oli tegemist abordiga vm sündmusega ning vastav kanne tehakse sünnitunnistusele.

1.3 Identifitseerimisleht (LISA 2)

Varsa identifitseerib ning identifitseerimislehe täidab EHS-i poolt volitatud isik varsa ema juures. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid. Identifitseerimisleht allkirjastatakse hobuse omaniku või omanike esindaja poolt. Identifitseerimisleht koostatakse kahes eksemplaris, mille koopia antakse varsa või hobuse omanikule. Identifitseerimislehe originaali alusel vormistatakse hobuse pass enne varsa 6 kuu vanuseks saamist, vanemate hobuste puhul hiljemalt 6 kuu jooksul peale identifitseerimist. Kui pass ei ole väljastatud kuni kuue kuu jooksul peale varsa sünni, siis väljastatakse hobusele duplikaatpass.

Identifitseerimislehel on järgmised andmed hobuse kohta:

- nimi, sünniaeg, sünnikoht, sugu ja tõug
- omaniku või omanike esindaja nimi ja aadress
- ema ning isa nimed, individuaalnumbrid (UELN) ja/või tõuraamatu numbrid
- ema paaritamise/seemendamise aeg ning paaritustunnistuse number
- värvus, märgiste kirjeldus ja joonisdiagramm
- märke kiibiga märgistamise kohta

2. Hobusepasside väljaandmise kord

Pass on dokument hobuse päritolu, jõudluse ja identifitseerimise kohta, mis kuulub hobuse juurde ja peab omaniku vahetuse korral hobusega kaasnema. Passi kadumisest peab omanik EHSi viivitamatult teavitama ning kirjaliku avalduse alusel väljastatakse talle duplikaatpass.

Pass vormistatakse hobusele, kelle kohta on tõuraamatu pidajal järgmised dokumendid:

- varsa sünnitunnistus või sünniteade (kohustuslik varssadel);
- hobuse identifitseerimisleht (vajadusel eraldi Märgistamise teade –LISA 4);
- vanema hobuse puhul põlvnemist tõendav dokument.

Pass edastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud arvete tasumist EHSile.

Pass sisaldab järgmisi andmeid hobuse kohta:

- passi väljastanud aretusühistu nimi;
- hobuse individuaalnumber (UELN);
- hobuse märgistus (kiip, põletusmärk jms.);
- hobuse tõug, sünniaeg, sugu, värvus, märgised ning joonisdiagramm;

- hobuse ja tema eellaste põlvnemine nelja põlvkonna ulatuses;
- ema paaritamisaeg;
- märkmed hobuse jõudluskontrolli, hobuse hindamise ja tunnustamise kohta;
- aretuskonkursside ja näituste tulemused;
- aretaja nimi ning aadress.

3. Aretusandmete muutmine

Kõik muudatused (värvus, märgised, jõudluskontroll, näituste tulemused, omanikuvahetus jm.) kantakse passi ja tõuraamatusse EHSi volitatud isiku poolt. Vastavate märgete tegemiseks esitab hobuse omanik EHSile avalduse muudatuse sisseviimiseks dokumenti, vajadusel (nt. omanikuvahetus) muudatuse tegemise aluseks oleva dokumendi koopia või ära kirja.

Passis sisalduvate andmete muutmine ja täiendamine omaniku poolt on keelatud.

4. Aretaja kohustused

Vastavalt Põllumajandusministri 21. detsembri 2009. a määrusele nr 128 on aretaja kohustatud pidama arvestust karjas olevate hobuste üle.

Registreerida tuleb vähemalt järgmised andmed:

- hobuse nimi;
- tõug;
- sünniaeg;
- karja toomise ja karjast väljaviimise aeg;
- lähte- ja sihtkoha aadress koos sealse loomapidaja nime ja isiku- või registrikoodiga.

Andmete muutumise korral (nt. hobuse karja tulek või karjast väljaminek, varssumine, kastreerimine, paaritused) tuleb need arvestusdokumentidesse kanda 3 päeva jooksul sündmuse toimumisest alates. Karja arvestusdokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat alates hobuse karjast väljamineku päevast.

Tõuraamatus registreeritud hobuse pidaja peab täitma algarvestuse lehte (soovituslik blankett kodulehel www.ehs.ee) ja edastama aasta lõpuks andmed karjas olevate hobuste kohta EHSi kontorisse.

Aretaja vastutab andmete õigsuse eest paaritustunnistusel, varsa sünnitunnistusel ja teistel dokumentidel, mida nad täidavad või väljastavad. Aretaja kohustus on kontrollida oma hobuse dokumentides sisalduvate andmete õigsust. Ebatäpsete andmete avastamise korral tuleb sellest viivitamatult teatada ning edastada korrigeerimist vajav dokument EHSi.

EHSi volitatud isik teeb korrigeerimised koos märkustega.

Hobuste sündmuste (omanikuvahetus, kastreerimine, hukkumine jms) korral teavitab hobuse omanik või omanike esindaja sellest EHSi tõuraamatu pidajat 1 kuu jooksul alates sündmuse toimumisest.

Aretaja on kohustatud vajadusel läbi viima hobuse põlvnemisandmete õigsuse kontrolli. Ekspertiisi tulemustest tuleb teavitada EHSi 30 päeva jooksul.

4.1 Omanikuvahetusest teavitamine

Omanikuvahetusest tuleb EHSi teavitada 1 kuu jooksul peale sündmuse toimumist. Pass tuleb uue omaniku andmete sissekandmiseks edastada EHSi kontorisse koos omandiõiguse muutust kinnitava dokumendiga. Selleks võib olla kas:

- hobuse ostu-müügi leping või
- omaniku vahetuse teatis (soovituslik blankett kodulehel www.ehs.ee).

Mõlema dokumendi puhul on vajalikud järgmised andmed: mõlema osapoole nimed, isikukood või registrikood, aadressid, allkirjad ja dokumendi koostamise kuupäev.

Pass edastatakse uuele hobuseomanikule peale omanikuvahetuse registreerimisega seotud arvete tasumist Seltsile.

4.2 Täku valdaja kohustused

Täku valdaja vastutab nõuetele vastava paarituse (seemenduse) läbiviimise ja selle registreerimise eest EHSis.

Täku valdaja kohustuste hulka kuuluvad:

- paaritustunnistuse täitmine;
- kinnipidamine kõigist täkkude paarituste või seemenduste piirangutest;
- täku asukoha muutusest ning tõuaretusest väljalangemise kohta teavitamine EHS-i;
- nõustumine nende valduses olevate aretusandmete edastamise ja avaldamisega;
- täku põlvnemisandmete õigsuse geneetilise ekspertiisi läbiviimise korraldamine.

Täku valdaja on kohustatud teavitama mära omanikku võimalikest omadustest, mis võivad vähendada järglase aretuslikku väärtust (nt. põlvnemisandmete õigsuse geneetilise kontrolli puudumine jm).

5. Märjastamise kord

Varsa või vanema hobuse identifitseerimiseks täidetakse identifitseerimisleht (1.3). Hobuse esmakordsel registreerimisel antakse talle individuaalnumber (UELN), mida edaspidi ei muudeta, ning väljastatakse pass.

Alates 01.07.2008 on individuaalnumber (UELN) 15-kohaline ning järgmise ülesehitusega:

233002	3	00	6833	08
aretusühistu kood, mis algab riigi koodiga	tõu kood	vabad numbrid	registrinumber	sünniaasta

5.1. Elektroonilise märjastuse kasutamine ja paigaldamine

Peale 01.07.2009 esmakordselt identifitseeritud hobused märjastatakse elektroonilise transpondriga. Õigus transpondri paigaldamiseks on tegevusluba omaval veterinaararstil. Märjastamine peab toimuma hobuse identifitseerimisega üheaegselt või varem. Varasema märjastamise puhul tuleb identifitseerijale esitada teatis hobuse märjastamise kohta (LISA 4).

5.2 Hobuse nimi

Hobused, kellele väljastatakse pass, peavad kandma nime. Nimi ei tohi olla ühetäheline või põhjendamatult pikk. Nimi peab algama isa nime esitähedega ning soovitatavalt lõppema märadel täishäälikuga ning täkkudel kaashäälikuga. Kui nime osana kasutatakse aretaja või sünnikoha nime (nt. -S jne), rakendub nõue vaid hobuse pärisnimele. Nime osana ei ole lubatud kasutada tõutähist (näit. ER).

EHS-il on õigus nõuda nime muutmist järgmistel põhjustel:

- korduvate nimede kasutamisel tõus;
- põhjendamatult pikkade nimede korral;
- kuulsate hobuste nimede kasutamisel.

6. Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis

Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis teostatakse rahvusvaheliselt tunnustatud laboris.

Hobuse põlvnemisandmeid on geneetilise ekspertiisi abil vaja kontrollida, kui:

- mära paaritati/seemendati ühe inna ajal kahe või enama täkuga;
- mära paaritati/seemendati kahe teineteisele järgneva inna ajal mitme täkuga ja varsa sünniaja järgi võivad kaks viimast takku olla võimalikud isad;
- kui varss on ema juures nõuetekohaselt identifitseerimata;
- kui on kahtlus hobuse põlvnemisandmete õigsuses.

Kõikidel varssadel on kohustuslik põlvnemisandmete õigsuse kontroll sünnijärgselt, enne passi väljastamist. Põlvnemisandmete õigsuse kontrolli kohustus sündinud varssadele jõustub

peale muudatuste vastuvõttu 2018. aastal. Igal aastal teostatakse 1% populatsiooni põlvnemise uuring DNA alusel. Geneetilise ekspertiisi tulemusena hobuse põlvnemisandmete ebaõigeks osutumise korral kannab proovi võtmise ja tehtud ekspertiisi kulud hobuse omanik. Kõigi täkkude, kes on olnud sugulises kasutuses, põlvnemisandmete õigsus peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga (alus: Põllumajandusministri 18. detsembri 2002. a määrus nr 86). Täku põlvnemisandmete õigsuse geneetilise ekspertiisi kulud kannab täku omanik.

EESTI RASKEVEO TÕUGU HOBUSTE TÕURAAMAT

Sünnijärgselt registreeritakse hobune põlvnemisandmete alusel eesti raskeveo tõugu hobuste tõuraamatu eeltõuraamatus või tõuraamatu lisaosas. Tõuraamatu number antakse järjekorra alusel eraldi täkkudele ja märadele siis, kui hobune:

- tunnustatakse aretuses kasutamiseks või
- on registreeritud tema aretuses kasutamine.

7.1 Tõuraamatu jaotus

Tõuraamat jaotatakse tõuraamatu põhiosaks ning lisaosaks. Tõuraamatu erinevatesse osadesse kantakse hobused, kes vastavad antud osa nõuetele. Peatõuraamatu ja tõuraamatu osasse kantakse sugulises kasutuses olevad täkud ja märad. Lisaks kantakse peatõuraamatusse tunnustatud täkud, kes ei ole sugulises kasutuses.

Tõuraamatu kanne märgitakse ära hobuse passis.

Tõuraamatu põhiosa jaguneb:

- täkkude peatõuraamat ja tõuraamat;
- märade peatõuraamat ja tõuraamat;
- eeltõuraamat.

Hobused, kes ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele põlvnemise osas, kantakse tõuraamatu lisaosasse.

Tõuraamatu lisaosa jaguneb:

- LISAOSA A
- LISAOSA B

7.2 Täkkude kandmine peatõuraamatusse

Täkkude kandmisel peatõuraamatusse on õiguspädevaks organiks tõu- ja hindamiskomisjon. Täku kandmine peatõuraamatusse toimub kõige varem kolmandal eluaastal, kui nimetatud täkk on hindamiskomisjoni poolt hinnatud ning tõu- ja hindamiskomisjoni poolt tunnustatud.

Peatõuraamatusse kantakse täkk:

- kelle isa ja ema on kantud peatõuraamatusse;
- kelle puhul on oodata programmis kindlaksmääratud eesmärkide saavutamist; kes on läbinud jõudluskontrolli vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele, vastab tunnustamiseks vajalikele nõuetele ning on saanud hindamisel hinnatavate tunnuste osas vähemalt “7” punkti või täkk on hinnatud esimese või kõrgema auhinnaga.

Täku, kellel ei ole eeltoodud nõuded täidetud, kuid kes on vajalik genofondi säilitamiseks, võib erandkorras tõuraamatusse kanda tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega. Kande teostamise ajaks peab täku põlvnemisandmete õigsus olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

7.3 Täkkude kandmine tõuraamatusse

Täkkude tõuraamatusse kantakse täkid:

- kes on sünnijärgselt registreeritud eesti raskeveo tõugu hobuste eeltõuraamatus;
- kes ei ole aretuseks tunnustatud.

Kande teostamise ajaks peavad täku põlvnemisandmete õigsus olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

7.4 Märade kandmine peatõuraamatusse

Märade peatõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad mära:

- kelle isa ja ema on kantud peatõuraamatusse;
- kes on hinnatud vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele ja saanud hinnatavate tunnuste osas vähemalt „6” punkti;

Mära, kes ei vasta eelnevatele nõuetele, kuid kellelt on saadud vähemalt kaks väga hea hinnanguga (I auhind või kõrgem auhind) ning tõule vajalikku järglast, võib tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega kanda peatõuraamatusse.

7.5 Märade kandmine tõuraamatusse

Märade tõuraamatusse kantakse sugulisse kasutusse võetud märad, kes on sünnijärgselt registreeritud eesti raskeveo tõu hobuste eeltõuraamatus, kuid kes ise ei vasta peatõuraamatu nõuetele ning märad, keda ei ole hinnatud.

7.6 Eeltõuraamat

Eeltõuraamatus registreeritakse hobune:

- kelle mõlemad vanemad on eesti raskeveo tõugu ja nad on kantud tõuraamatu põhiosasse;
- kelle ema ja emaema on kantud või registreeritud tõuraamatu lisaosas A ning kelle isa ja mõlemad vanaisad on kantud tõuraamatu põhiossa, on tõupuhas ja sobilik järglasena registreerimiseks eeltõuraamatusse;
- kes on eriprogrammiga aretuseks sobivaks tunnistatud rootsi ardenni tõugu mära.

Eeltõuraamatus registreeritava hobuse põlvnemisandmete õigsus peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. Külmutatud ja jahutatud spermaga kunstliku seemenduse teel saadud varsa põlvnemisandmed peavad olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

7.7 Tõuraamatu lisaosa

LISAOSA A

Lisaosasse A registreeritakse hobused, kes kuuluvad samasse populatsiooni, on tõutüübilised, on nõuetekohaselt identifitseeritud ja hinnatud programmi alusel, kuid kelle põlvnemine ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele.

Lisaosas A registreeritakse hindamis-ja tõukomisjoni poolt tunnustatud rootsi ardenni täkud ja aretuseks tunnustatud rootsi ardenni märad.

Lisaosasse A kantud rootsi ardenni tõugu hobuse järglased tõuraamatu põhiossa kantud eesti raskeveo tõugu hobustega, on sobilikud registreerida tõuraamatu põhiosas.

LISAOSA B

Lisaosasse B registreeritakse hobused, kes ei kuulu samasse populatsiooni ning ei võta osa aretusprogrammist, kuid on tõutüübilised ja üks vanematest on eesti raskeveo tõugu hobune. Hobuse passi kantakse: ER tõuraamatu lisaosa B. Ristandhobune.

7.8 Hindamata täkkude ja märade kandmine tõuraamatusse

Täkud ja märad, kelle karjast väljaminek toimub enne hindamist ja/või järglase registreerimist, võidakse kanda tõuraamatusse tõestatud põlvnemise alusel.

7.9 Sissekannete muutmine

Juhul kui selgub, et hobuse sissekanne tõuraamatu vastavasse osasse on toimunud valede või puudulike põlvnemisandmete või muude tunnuste alusel, tuleb sisse viia kannete muudatused. Põlvnemisandmete geneetilise ekspertiisi tulemusena valeks osutunud põlvnemisandmed tuleb korrigeerida, hobusele väljastatakse duplikaatpass.

Aretuslooma põlvnemise registreerimise ning põlvnemise õigsuse kontrollimise kord

Seadusandlik alus aretuslooma põlvnemise registreerimise ja põlvnemise õigsuse kontrollimise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Aretuses kasutatavate hobuste põlvnemisandmete registreerimise peab tagama hobusepidajate-aretajate õigeaegne ja korrektne andmete edastamine tõuraamatu pidajale.

1. Hobuse sünnist teatamine

Varsa sünnist teatamiseks edastab hobusepidaja tõuraamatupidajale varsa sünnitunnistuse. Varsa sünnitunnistus on mära paaritustunnistuse blanketil.

Varsa sünnist teatamiseks saadab mära omanik täidetud ja allkirjastatud varsa sünnitunnistuse EHSi 30 päeva jooksul peale varsa sündi.

Varsa sünnitunnistusel peab olema toodud:

- varsa ema nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- andmed tiinuse katkemise, surnultsünni või muu sündmuse kohta;
- varsa omaniku nimi ja allkiri.

Varsa sünnitunnistus saadetakse EHSi ka siis, kui mära ei tiinestunud ning vastav kanne tehakse sünnitunnistuse osasse.

2. Hobuse identifitseerimine

Hobuse identifitseerimise osadeks on:

- joonisdiagramm hobuse kirjeldusega
- nimi
- individuaalnumber (UELN)
- elektroonilise transpordri edastatav kood
- elektrooniline tõuraamatu kirje
- hobuse pass

Varsa joonisdiagrammi koostab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures. Andmed identifitseerimislehe kohta on toodud aretusprogrammi osas „Tõuraamatuse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord”. EHS tunnistab ka veterinaararsti poolt tehtud joonisdiagrammi. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid.

Individuaalnumber (UELN) antakse kõigile identifitseeritud hobustele vastavalt osas „Tõuraamatuse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord” toodud näitele. Numbris kajastub hobuse sünniaasta.

Transpordri paigaldamist on täpsemalt kajastatud järgmises punktis „Hobuste märgistamine“.

Kande elektroonilisse tõuraamatuse teeb aretusühing. Elektroonilisse tõuraamatuse registreeritud andmete alusel vormistab aretusühing hobuse passi. Pass väljastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud kulutuste katmist.

3. Hobuste märgistamine

Hobuse märgistamine toimub vastavalt Programmi punktile 5.1 Elektroonilise märgistuse kasutamine ja paigaldamine.

4. Põlvnemisandmete õigsuse kontroll

Põlvnemisandmete õigsuse kontroll toimub paaritustunnistuse ja varsa sünnitunnistuse alusel ja vastavalt Programmi punktile 6. Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis.

5. Andmete säilitamine

Vastavalt Põllumajandusministri 21. detsembri 2009. a määrusele nr 128 on Aretaja kohustatud pidama arvestust karjas olevate hobuste üle. Registreerida tuleb vähemalt järgmised andmed: hobuse nimi, tõug, sünniaeg, karja toomise ja karjast väljaviimise aeg ning

lähte- ja sihtkoha aadress koos sealse loomapidaja nime ja isiku- või registrikoodiga. Andmete muutumise korral (nt. hobuse karja tulek või karjast väljaminek, varssumine, kastreerimine, paaritused) tuleb need arvestusdokumentidesse kanda 3 päeva jooksul sündmuse toimumisest alates. Karja arvestusdokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat alates hobuse karjast väljamineku päevast.

Paaritustunnistusi, sünnitunnistusi, identifitseerimislehti, paaritusnimekirju, omanikuvahetuse teostamise avaldusi säilitatakse EHSi kontoris vastavalt ettenähtud korrale.

Aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise kord

Seadusandlik alus aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Hobuse geneetilist väärtust hinnatakse tema jõudlusandmete alusel. Hobuse omajõudlust hinnatakse varsaeas, noorhobuste ülevaatustel, märade või täkkude hindamisel tõuraamatusse kandmisel, rakendihobuste jõudluskatsetel ja rakendisporadis. Hobuse jõudluse hindamisel arvestatakse ka järglaste, eellaste ja külgsugulaste jõudlusandmeid.

Jõudlusandmed avaldatakse jooksvalt EHSi koduleheküljel ja koondandmetena aastaraamatus.

Avaldatud jõudlusandmed on eelkõige aretajale mõeldud info, kes kasutab neid paaridevaliku otsuste langetamisel.

Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnustamise kord

Hobuste aretuseks tunnustamisel on vajalik arvestada tema põlvnemisega, hinnata tema välimikku ja allüüre ning läbima tunnustamiseks vajalikud jõudluskatsed.

1. Hobuste hindamine

Hobuste hindamine toimub vastavalt tunnustatud jõudluskontrolli läbiviimise korrale. Märade ja täkkude esmane hindamine toimub enne tõuraamatusse kandmist.

Hindamine toimub järgnevalt:

- a) tüüp
- b) kehaehitus
- c) jalad
- d) samm
- e) traav
- f) üldmulje

Hindamine toimub numbriliselt:

- 10 = suurepärane
- 9 = väga hea
- 8 = hea
- 7 = küllalt hea
- 6 = rahuldav
- 5 = piisav
- 4 = puudulik
- 3 = küllaltki halb
- 2 = halb
- 1 = väga halb
- 0 = hindamata

Hobust, kellel esineb mõigasluu, pätk, kõrivilistamine, künahaukamine või jänese kand, üldjuhul ei hinnata ja teda ei tohi kasutada suguhobusena. Jänese kannaga hobusel võib jalgu hinnata, kuid mitte kõrgemalt kui 4 punktiga.

2. Täkkude tunnustamine

Täkkude tunnustamine on otsuse tegemine täku kasutamise kohta aretusprogrammi raames.

Täku tunnustamise õiguspädevaks organiks on tõu- ja hindamiskomisjon.

Tingimused, millele täkk peab vastama enne tunnustamiseks esitamist:

- vanus vähemalt 2 aastat
- põlvnemine on vastav tõuraamatusse kandmise tingimustele
- hobusel on identifitseerimisdokument (pass)
- teostatud on täku põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis
- tervislike probleemide puudumine, mis kahjustavad tõuväärtust.

Täkul ei tohi olla hammastiku ega munandite anomaaliat, viltust saba ega tehtud keha korrigeerimise operatsioone.

- täku enda või tema järglaste jõudluskatsete tulemused

Erandkorras võib täkk saada tunnustuse vähemalt kolme järglase järgi, kes peavad olema hinnatud jõudluskatsetel I auhinnaga.

Täkid, kes on vajalikud genofondi säilitamiseks või laiendamiseks, võib kanda peatõuraamatusse tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega.

Tunnustamisotsus on kas:

- tunnustatud kolmeks aastaks
- tunnustatud
- esialgu mitte tunnustatud
- mitte tunnustatud

Otsus on "tunnustatud kolmeks aastaks", kui täkk on EHSi poolt hinnatud üleriigilistel jõudluskatsetel kõrgema või esimese auhinnaga ja täidetud on põlvnemise nõuded. Otsus "tunnustatud kolmeks aastaks" kantakse hobuse passi.

Otsus on "tunnustatud", kui täkk on katsetatud üleriigilistel jõudluskatsetel rakendis 1 km sammu ja 1 km traavi distantsil või on täkul tulemused rakendis või töökatsetel. Täkul on täidetud põlvnemise nõuded ja täkk on hinnatud jõudluskatsetel kõrgema või esimese auhinnaga. Otsus tunnustamise kohta kantakse hobuse passi.

Otsus on "esialgu mitte tunnustatud", kui täkk ei täida esitatud nõudmisi jõudluse osas, kuid on oodata, et ta edaspidi neile nõudmistele vastab. Tunnustamisotsusega tuleb kindlasti määrata tähtaeg, mille möödumisel on vajalik täkk uuesti tunnustamisele esitada.

Otsus on „mitte tunnustatud“, kui täkk ei täida esitatud nõudmisi. Täkk ei täida programmis kindlaks määratud eesmärkide saavutamist ning jõudluskontrolli tulemused ei vasta tunnustamiseks vajalikele nõuetele.

Tunnustamisotsus protokollitakse. Tunnustamise otsus avalikustatakse ja edastatakse kirjalikult täku omanikule hiljemalt 1 kuu jooksul peale otsuse tegemist ning avalikustatakse EHSi koduleheküljel ning aastaraamatus.

2.1 Eriprogrammis osalevate rootsi ardenni täkkude ja märade aretuseks sobivaks tunnustamise kord

Eriprogrammis osalevate rootsi ardenni täkkude ja märade aretuseks sobivaks tunnustamise korra aluseks on eesti raskeveohobuste aretusprogramm ja "Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnustamise kord".

Rootsi ardenni täkkude tunnustamisel arvestatakse täkkude põlvnemisandmeid ja eelnevaid hindamise ning aretuseks sobivaks tunnustamise tulemusi Rootsi Ardenni Ühingu poolt.

Rootsi ardenni märade aretuseks sobivaks tunnustamisel arvestatakse nende põlvnemisandmeid ja hindamistulemusi. Võrdsete hindamistulemuste põhjal eelistatakse hobuseid, kes on tõu geneetilist mitmekesisust rikastavate põlvnemisandmetega ja kelle vanemate aretusväärtus on kõrgem.

Mära seemendusandmete registreerimise kord

Seadusandlik alus seemendusandmete registreerimise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Seemenduseks loetakse emaslooma tiinestamist vabapaaritusega, käestpaaritusega, seemendamisega värskel, jahutatud või sügavkülmutatud spermaga.

Mära seemendus- ja paaritusandmete nõuetekohase registreerimise kohustus on nii täku- kui märaomanikul või omaniku esindajal.

Seemenduste registreerimise aluseks on järgmised dokumendid:

- täku paaritusnimekiri;
- paaritustunnistus;
- varsa sünnitunnistus.

Täku paaritusnimekirja peetakse iga kasutuses oleva täku kohta eraldi ja edastatakse aasta lõpul EHSi, kus andmed paarituste kohta sisestatakse nimekirja alusel elektroonilisse tõuraamatusse. Täku pidajal on soovitatav jätta oma algdokumentatsiooni koopia paaritusnimekirjast.

Paaritustunnistus täidetakse iga paaritatud mära kohta ja see kaasneb alati märaga tema müügi korral. Varsa sünnitunnistus edastatakse EHSi 30 päeva jooksul peale varsa sündi või aborti, mittetiinestumise korral hiljemalt 31. detsembriks.

Seemendajana käsitletakse täku omanikku või valdajat või kunstliku seemenduse läbi viinud veterinaararsti.

Mära tiinestamine kunstliku seemendusega

Vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seaduse § 24 lg 7 peab seemendaja elektrooniliselt või paber kandjal arvestust emasloomade seemendamise kohta. Arvestuses peavad kajastuma järgmised andmed:

- seemenduse järjekorra number;
- seemendamise aeg;
- loomapidaja/mära omaniku nimi;
- isas- ja emaslooma nimi, nende registreerimisnumbrid ja tõuraamatunumbrid.

Vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seaduse § 24 lg 8 peab seemendaja eelpoolnimetatud andmed edastama aretusühingule sagedusega üks kord kuus.

Külmutatud ja jahutatud spermaga kunstliku seemenduse teel saadud järglaste registreerimisel on vajalik teostada põlvnemisandmete õigsuse kontroll.

Täkult kogutud sperma omanikuks loeb EHS täku omanikku sperma kogumise ajal, kui täkuomanik pole lepingu alusel sperma omanikuks nimetanud mõnda teist füüsilist või juriidilist isikut. Lepingu ära kiri peab olema edastatud EHSi. Täku omaniku muutmisel jääb sperma omanik muutumatuks, kui täku ostumüügilepingus ei ole sätestatud teisiti.

Põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise kord

Seadusandlik alus põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Hobuse identifitseerimise osadeks on:

- joonisdiagramm hobuse kirjeldusega
- nimi
- individuaalnumber (UELN)
- elektroonilise transpondri edastatav kood
- elektrooniline tõuraamatu kirje
- hobuse pass

Varsa sünnitunnistuse saadab mära omanik tõuraamatupidajale 30 päeva jooksul alates varsa sünnist. Varsa sünnitunnistus on aluseks kõigile järgmistele toimingutele varsa identifitseerimisel.

Varsa joonisdiagrammi koostab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures. Andmed identifitseerimislehe kohta on toodud aretusprogrammi osas Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord. EHS tunnistab ka veterinaararsti poolt tehtud joonisdiagrammi. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid.

Hobusele paneb nime omanik. Nimi ei tohi olla ühetäheline või põhjendamatult pikk. Nimi peab algama isa nime esitähelga ning soovituslikult lõppema märade puhul täis- ja täkkude puhul kaashäälrikuga. Kui nime osana kasutatakse aretaja või sünnikoha nime, rakendub nõue vaid hobuse pärisnimele. Kui nime osana kasutatakse aretaja või sünnikoha nime (nt. –S jne), rakendub nõue vaid hobuse pärisnimele. Nime osana ei ole lubatud kasutada tütühist (näit. ER).

Individuaalnumber (UELN) antakse kõigile identifitseeritud hobustele vastavalt aretusprogrammi osas Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord p. 5 – Märgistamise kord toodud näitele.

Elektroonilise transpondri paigaldab veterinaararst. Transponder tuleb paigaldada hobuse vasakule küljele kaelale turja ja kukla vahelisele alale. Märgistamine peab toimuma samaaegselt joonisdiagrammi koostamisega, või varem. Varasema märgistamise puhul peab hobuse pidaja esitama veterinaararsti tõendi identifitseerimise toimumise kohta. Tõendilt peab selguma millal märgistamine toimus, märgistaja, millist hobust märgistati, paigaldatud transpondri poolt edastatav kood ja koht, kuhu transponder paigaldati. Kande elektroonilisse tõuraamatusse teeb aretusühing. Elektroonilisse tõuraamatusse registreeritud andmete alusel vormistatakse hobuse pass. Pass väljastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud kulutuste katmist.

Seemendamise koolitusprogrammid ning seemendaja tunnistuse saamise nõuded ja tunnistuse väljastamise kord

Eesti Hobusekasvatajate Selts ei vii läbi seemendajate koolitusi.

Vastavalt kehtivale seadusandlusele on õigus kunstlikku seemendust läbi viia tegevusloaga veterinaararstil.